

СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

Стрес-тестування банків — це метод кількісної оцінки здатності фінансової установи витримати реалізацію несприятливих, але правдоподібних макроекономічних або ринкових сценаріїв. Воно стало ключовим інструментом банківського нагляду після світової фінансової кризи 2007–2008 років, коли вразливість банківських систем виявилася системною та глобальною.[1].

У США з 2009 року застосовується програма Comprehensive Capital Analysis and Review (CCAR), ініційована Федеральною резервною системою. CCAR оцінює здатність найбільших банківських установ підтримувати капітал на належному рівні під час глибоких економічних спадів. Важливим елементом CCAR є обмеження виплат дивідендів та бонусів у випадку недостатнього капіталу, визначеного за результатами тестів [2].

В Європейському Союзі аналогічну функцію виконує процедура EBA Stress Tests, яку з 2011 року регулярно проводить Європейський банківський орган (EBA). Ця процедура охоплює понад 50 системних банків Європи та враховує кредитні, ринкові, операційні ризики й ризики ліквідності. Результати тестів публікуються відкрито, що додатково сприяє ринковій дисципліні та стимулює банки до відповідального управління ризиками [3].

Банк міжнародних розрахунків (BIS) та МВФ розробили рекомендації щодо структури стрес-тестів. Ці рекомендації передбачають не лише оцінку прямих втрат, але й аналіз так званих «ефектів другого порядку» (наприклад, ефект доміно при кризах). Також важливим елементом є врахування заходів регуляторної політики, включаючи рефінансування або інтервенції регуляторів [4].

У більшості країн стрес-тестування є обов'язковою процедурою, яку проводять центральні банки або регулятори не рідше ніж раз на рік. Результати

тестів відіграють ключову роль у визначенні розміру капітальних буферів, встановленні вимог до докапіталізації, ухваленні рішень щодо обмеження виплат акціонерам, нагляді за системно важливими банками.

Крім того, технологічний прогрес дозволив вдосконалити моделювання — застосовуються Value-at-Risk, сценарії Монте-Карло, ML-моделі для прогнозування шоків та їх впливу. [5]

Стрес-тестування відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності банківського сектору, дозволяючи регулятору оцінювати готовність банків до кризових ситуацій. В Україні для моніторингу напруги в фінансовій системі використовується Індекс фінансового стресу (ІФС), розроблений Національним банком України (НБУ). Цей індекс змінюється від 0 (повна стабільність) до 1 (високий стрес у фінансовому секторі). Аналіз того, як змінювались підходи до стрес-тестування залежно від показників ІФС, дозволяє оцінити ефективність дій регулятора у відповідь на економічні виклики [6].

Період 2014–2015 років став для України періодом серйозних економічних потрясінь. У квітні 2015 року НБУ вперше провів масштабне стрес-тестування 20 найбільших банків з метою оцінки їхньої здатності витримувати складні економічні умови. За результатами тесту було виявлено, що рівень непрацюючих кредитів (NPL) досягнув 41,1%, відбулася термінова докапіталізації банків.

У 2016 році НБУ змінив підхід до оцінки ризиків, впровадивши модель очікуваних кредитних втрат замість підходу, орієнтованого лише на прострочені платежі. Це дозволило більш реалістично оцінити якість активів. У 2017 році діагностика охопила вже 60 банків, виявивши, що реальний обсяг проблемних активів сягнув 52%, що додатково підтвердило необхідність докапіталізації та посилення контролю з боку регулятора.

В умовах пандемії НБУ зробив акцент на оцінці ліквідності банків та їх здатності витримувати тривалий період зниження економічної активності,

тимчасово зупинивши повноцінні стрес-тести та замінивши їх більш гнучкими оцінками вразливості.

Початок повномасштабного вторгнення Росії у лютому 2022 року спричинив безпрецедентне зростання фінансового стресу. У цих умовах НБУ тимчасово припинив традиційні стрес-тести, зосередившись на підтримці стабільності банківської системи через екстрене управління ліквідністю. Лише після відносної стабілізації у 2025 році проводиться стрес-тестування з оцінкою якості активів (AQR) та застосуванням базового і несприятливого сценаріїв. [7]

Таблиця 1. Аналіз динаміки ІФС, NPL та змін у стрес-тестуванні

Рік	Середній ІФС (0–1)	NPL, % банківської системи	Основні зміни в стрес-тестуванні
2014	0,85	30,9	Перше масштабне стрес-тестування (20 банків), оцінка кризових ризиків
2015	0,88	41,1	AQR (оцінка якості активів), ідентифікація високого рівня NPL
2016	0,72	31,2	Впровадження моделі очікуваних втрат при оцінці кредитних ризиків
2017	0,65	52,0	Розширене стрес-тестування (60 банків), поглиблений аналіз NPL
2018	0,55	48,4	Вдосконалення методології, впровадження нижчих порогових значень
2019	0,49	48,9	Двосценарне тестування (базовий та несприятливий сценарій)
2020	0,60	41,0	Перенесення стрес-тестів через COVID-19, оцінка вразливості
2021	0,58	38,1	Спрощена оцінка стійкості, фокус на ліквідності
2022	0,92	37,7	Призупинення традиційних тестів через повномасштабну війну
2023	0,78	36,3	Базовий сценарій воєнного часу, участь 20 системних банків
2024	0,63	33,8	Планування повноцінного AQR і двосценарного стрес-тестування

Джерело: складено авторами на основі [4]

Проведений аналіз показує, що Національний банк України адаптував методологію та частоту стрес-тестування у прямій залежності від рівня фінансового стресу, що відображає ІФС. [7]

Стрес-тестування банківської системи України, яке впроваджує Національний банк України на регулярній основі з 2018 року, зазнало суттєвих змін після початку повномасштабного вторгнення Росії. Якщо у довоєнний період основна увага приділялася макроекономічним шокам та їхньому впливу на капітал банків, то після 2022 року методика тестування була змінена з урахуванням воєнних ризиків. Нижче представлено порівняльний аналіз підходів до стрес-тестування:

Таблиця 2. Порівняння підходів до стрес-тестування банків України

Критерій	Довоєнний період (2018-2021рр.)	Воєнний період (2023р.)
Мета тестування	Аналіз стійкості до макроекономічних шоків	Перевірка здатності банків зберігати капітал у прогнозованих умовах війни
Типи сценаріїв	Базовий і стресовий	Лише базовий
Основні сценарні ризики	ВВП ↓, інфляція ↑, девальвація, зростання NPL	Воєнні втрати, релокація бізнесу, знищення активів
Методи оцінки	Стрес-моделювання фінансових потоків і резервів	Врахування фізичних втрат і операційних обмежень
Горизонти прогнозу	3 роки	немає чітких горизонтів
Результати	Значна частина банків мала скоротити ризикові активи, сформувати додаткові резерви	Банки продемонстрували стійкість у прогнозованих умовах, без потреби у термінових заходах

Джерело: складено авторами на основі [8,9]

Отже, зіставлення підходів до стрес-тестування банків до війни та під час воєнних дій, демонструє помітні відмінності як у методології, так і в результатах. Варто відзначити, що попри кризове становище в економіці України під час війни, жоден банк не потребував докапіталізації, що свідчить про накопичену стійкість банківського сектору та обережну кредитну політику. Особливу роль у збереженні стабільності банківського сектору зіграли заходи підтримки НБУ та міжнародних партнерів.

Висновок: Український досвід проведення стрес-тестування банків під час повномасштабного вторгнення є унікальним у світовій практиці. НБУ адаптував методіку стрес-тестування до воєнних умов, включивши такі чинники, як фізична втрата активів, географічні ризики, реолокація бізнесу тощо.

Зважаючи, на український досвід у стрес-тестуванні у воєнних умовах, міжнародні регулятори стали розширювати свої методології стрес-тестування. Наприклад, Європейський банківський орган (ЕВА) після 2022 року, в межах своїх сценаріїв, почав враховувати геополітичні загрози, енергетичну нестабільність та зовнішні шоки. [10]

В свою чергу, Міжнародний валютний фонд також надає рекомендації країнам, що перебувають у зоні підвищеного ризику, адаптувати методологію стрес-тестування, зокрема — враховувати ризики воєнних конфліктів, енергетичні ризики та кіберзагрози.

Таким чином, український досвід стрес-тестування заслуговує на подальше вивчення як вагомий внесок у розвиток сучасних підходів до банківського нагляду в умовах високої невизначеності.

Список використаних джерел

1. International Monetary Fund. Macrofinancial Stress Testing: Principles and Practices : Working Paper / IMF. – 2012. – URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12186.pdf> (дата звернення: 30.03.2025).

2. Federal Reserve Board. Comprehensive Capital Analysis and Review (CCAR) – FAQs [Електронний ресурс] / Federal Reserve Board. – 2023. – Режим доступу: <https://www.federalreserve.gov> (дата звернення: 30.03.2025).
3. European Banking Authority. EU-wide Stress Testing [Електронний ресурс] / European Banking Authority. – 2023. – URL: <https://eba.europa.eu> (дата звернення: 30.03.2025).
4. Bank for International Settlements. Stress testing principles and framework [Електронний ресурс] / BIS. – 2018. – URL: <https://www.bis.org> (дата звернення: 30.03.2025).
5. Narodowy Bank Polski. Stress testing methodology overview [Електронний ресурс] / NBP. – URL: <https://nbp.pl> (дата звернення: 30.03.2025).
6. Національний банк України. Індекс фінансового стресу [Електронний ресурс] / НБУ. – 2023. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/stability/fsi> (дата звернення: 30.03.2025).
7. Національний банк України. Фінансова стабільність [Електронний ресурс] / НБУ. – URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability> (дата звернення: 30.03.2025).
8. Національний банк України. Стрес-тестування банків України у 2021 році [Електронний ресурс] / НБУ. – 2021. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stress_Test_Results_2021.pdf (дата звернення: 30.03.2025).
9. Національний банк України. Стрес-тестування банків як інструмент банківського регулювання [Електронний ресурс] / НБУ. – 2023. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Stres-testuvannya_bankiv_19-05-2023.pdf?v=7 (дата звернення: 30.03.2025).
10. European Banking Authority. Risk Assessment of the European Banking System [Електронний ресурс] / ЕВА. – 2023. – URL: <https://www.eba.europa.eu/sites/default/files/2023-12/ed14314d-3194-4808-935b-afc564f748ad/Risk%20Assessment%20Report%20December%202023.pdf> (дата звернення: 30.03.2025).